

Jean Dubuffet

pojmem, jímž se zabývá, vrhá své světlo zepředu a pranic se nestará o pohled *ze stran* a už vůbec ne *zezadu*; ty nepatří do jejího zorného pole. Zachází s pojmy, jako by neměly žádnou mocnost, v úvahu bere pouze *líc*. Jenže všechny pojmy mají spoustu faset, přičemž našim očím se odhaluje vždy jen jedna z nich. Myšlení, které je odvozeno ze zrakových vjemů, může — stejně jako zrak — pojmout předměty pouze z té strany, kterou jsou k němu natočeny; chce-li pokračovat ve svém zkoumání, musí kolem nich *kroužit*. Směr tohoto kroužení se však neustále mění, aniž si toho je většinou myslitel vědom. Uchopení myšlením je fragmentární, nemůže být než fragmentární, toho si západní myšlení není dostatečně vědomo.

Totéž opomíjení mocnosti a pohledu *zezadu* stojí v pozadí touhy západního myšlení řešit vše na základě jednoznačnosti; také proto je tak nejisté na místech, kde vane teplý i studený vítr současně. Což je ostatně každé místo, neboť teplo je stvořeno z chladu a chlad z tepla. Nebylo by světla, kdyby nebylo tmy; kde není tma, nemůže nastat světlo. Kde netečou slzy, nemůže tryskat radost. Kde slábne pláč, slábne i radost. Právě nedosta-

Dus

tečný zřetel k této trvale dvojí valenci všech pojmů a zatvrzelé vylučování jejich *rubu* staví myšlení západního člověka do stejné situace jako rovinnou geometrii při pohledu na mnohostěn.

Ve světle předcházejících závěrů se mi duch subverse jeví jako cosi pro kolektiv velice potřebného, velice oživujícího.

Současné postavení kultury a jejích útvarů, tvořených specialisty a funkcionáři, je součástí obecného proudu infiltrace (a konfiskace) všech činností ve prospěch sboru specialistů a také součástí obecného směřování k unifikaci ve všech oblastech. Mystika doby spočívá ve všech oblastech v třídění a soustředování. Tato mystika je zcela zřejmě spojena se současným trendem koncentrace průmyslových a obchodních podniků. Přináší-li tato koncentrace nakonec zisk či nikoliv, jak a komu, to jistě není moje věc. Zbavuje odpovědnosti a iniciativy, a to ve prospěch nepatrného počtu lidí. Přeneseme-li tento princip z ekonomické oblasti do sfér duševní aktivity a umělecké tvorby, je takové odnětí iniciativy, které je masám vnucováno ve prospěch malé skupiny specialistů, bezpochyby velice škodlivé. V této